O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884

ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol. 2 No. 4

2026

International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research

Volume 2 Issue 4
2026

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro jurnali

4-son
2026

Международный журнал современных научно-технических исследований

Том 2 Выпуск 4
2026

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas’ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay’ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O’zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O’zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro‘yxatidan o‘tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O‘zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© “O‘zMU Jizzax filiali” – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko‘chasi, 259-uy.

International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research (IJCSTR)
VOLUME 2 ISSUE 4/ ISSN 2181-3884

RAQAMLI TA’LIM MUHITIDA INGLIZ TILINI O‘QITISH PARADIGMASINING TRANSFORMATSIYASI: TALABA EHTIYOJLARI VA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Shermuhamedova Dilnozaxon Raximdjanovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, PhD, dotsent vazifasini bajaruvchi.
e-mail: noz_1983@mail.ru **ORCID**: https://orcid.org/0009-0004-8262-9212

Annotatsiya.

Maqolada raqamli ta’lim muhitida ingliz tilini o‘qitish paradigmasining transformatsiyasi talaba ehtiyojlari va pedagogik yondashuvlar o‘rtasidagi bog‘liqlik asosida yoritilgan. Nazariy-qiyosiy tahlil metodi yordamida raqamli texnologiyalar integratsiyasi, ta’lim ehtiyojlarini aniqlash, mustaqil o‘rganish va onlayn o‘qituvchining tayyorgarligiga oid oltita ilmiy manba o‘rganilgan. Tahlil asosida talabaning til tayyorgarligi, kasbiy kommunikativ vazifalari, raqamli ko‘nikmalari va mustaqil ishlashga tayyorligini birgalikda hisobga olish zarurligi asoslangan. Iqtisodiyot yo‘nalishidagi talabalar uchun elektron xat yozish, videomateriallarni sharhlash, onlayn muzokaralar olib borish va yozma ishlarni qayta aloqa asosida takomillashtirishga doir metodik misollar ishlab chiqilgan. Talaba ehtiyojlari, kommunikativ topshiriqlar, raqamli vositalar va baholash mezonlarining o‘zaro muvofiqligi o‘qitishni tashkil etishning asosiy tamoyili sifatida taklif etilgan. Xulosalar nazariy xususiyatga ega bo‘lib, taklif etilgan yechimlarning samaradorligi empirik tekshirishni talab qiladi.

Kalit so‘zlar: raqamli ta’lim muhiti, ingliz tilini o‘qitish, paradigma transformatsiyasi, talaba ehtiyojlari, kommunikativ yondashuv, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, mustaqil o‘rganish, raqamli ko‘nikmalar, qayta aloqa, baholash mezonlari.

ТРАНСФОРМАЦИЯ ПАРАДИГМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ: ПОТРЕБНОСТИ СТУДЕНТОВ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ

Шермухамедова Дилнозахон Рахимджановна

Ташкентский государственный экономический университет, PhD, исполняющая обязанности доцента.

Аннотация.

В статье рассматривается трансформация парадигмы преподавания английского языка в цифровой образовательной среде на основе взаимосвязи между потребностями студентов и педагогическими подходами. С использованием метода теоретико-сравнительного анализа изучены шесть научных источников, посвящённых интеграции цифровых технологий, выявлению образовательных потребностей, самостоятельному обучению и подготовке преподавателей к онлайн-обучению. На основе проведённого анализа обоснована необходимость комплексного учёта уровня языковой подготовки студентов, их профессиональных коммуникативных задач, цифровых навыков и готовности к самостоятельной работе. Для студентов экономических направлений разработаны методические примеры, связанные с написанием электронных писем, комментированием видеоматериалов, проведением онлайн-переговоров и совершенствованием письменных работ на основе обратной связи. Согласованность потребностей студентов, коммуникативных заданий, цифровых инструментов и критериев оценивания предложена в качестве основного принципа организации обучения. Выводы носят теоретический характер, а эффективность предложенных решений требует эмпирической проверки.

Ключевые слова: цифровая образовательная среда, преподавание английского языка, трансформация парадигмы, потребности студентов, коммуникативный подход, личностно-ориентированное обучение, самостоятельное обучение, цифровые навыки, обратная связь, критерии оценивания.

TRANSFORMATION OF THE ENGLISH LANGUAGE TEACHING PARADIGM IN A DIGITAL LEARNING ENVIRONMENT: STUDENT NEEDS AND PEDAGOGICAL APPROACHES

Shermuhamedova Dilnozaxon Raximdjanovna

Tashkent State University of Economics, PhD, Acting Associate Professor.

Abstract.

The article examines the transformation of the English language teaching paradigm in a digital learning environment through the relationship between student needs and pedagogical approaches. Using a theoretical and comparative analysis method, six scholarly sources addressing the integration of digital technologies, identification of educational needs, independent learning, and teacher preparedness for online instruction were reviewed. Based on the analysis, the study substantiates the need to consider students' language proficiency, professional communicative tasks, digital skills, and readiness for independent learning in an integrated manner. Methodological examples were developed for economics students, focusing on writing emails, commenting on video materials, conducting online negotiations, and improving written assignments through feedback. The alignment of student needs, communicative tasks, digital tools, and assessment criteria is proposed as a fundamental principle for organizing instruction. The conclusions are theoretical in nature, and the effectiveness of the proposed solutions requires empirical validation.

Keywords: digital learning environment, English language teaching, paradigm transformation, student needs, communicative approach, learner-centered education, independent learning, digital skills, feedback, assessment criteria.

Kirish. Ta'limning raqamli muhitga ko'chishi ingliz tilini o'qitishning maqsadi, mazmuni va tashkil etilishiga yangicha yondashishni taqozo etadi. Elektron resurslar, masofaviy muloqot vositalari va interaktiv o'quv topshiriqlari til o'rganish faoliyatining makon hamda vaqt bilan bog'liq chegaralarini kengaytiradi. Bunday sharoitda ingliz tili o'quv predmeti sifatida o'zlashtirilishi bilan birga, axborot izlash, kasbiy bilimlarni egallash, madaniyatlararo muloqotga kirishish va shaxsiy rivojlanish vositasi sifatida ham ahamiyat kasb etadi. Shunga muvofiq, ingliz tilini o'qitish jarayonini talabaning til o'rganish maqsadlari, mavjud tayyorgarligi va individual ehtiyojlari asosida tashkil etish masalasi dolzarblashadi.

Mazkur maqolada o'qitish paradigmasining transformatsiyasi ta'lim maqsadlari, o'qituvchi va talaba vazifalari, o'quv faoliyatini tashkil etish usullari hamda natijalarni baholash tamoyillarining o'zaro bog'liq o'zgarishi sifatida talqin etiladi. Bu jarayonni tushuntirishda raqamli vositalarning mavjudligi bilan ularning pedagogik vazifasini farqlash zarur. Masalan, topshiriqni elektron shaklda taqdim etish ta'lim mazmuni va talaba faoliyatini o'z-o'zidan o'zgartirmaydi. Paradigmadagi mazmuniy o'zgarish talabaning bilimni faol egallashi, til birliklarini kommunikativ vaziyatlarda qo'llashi, o'z natijalarini tahlil qilishi va keyingi o'quv harakatlarini belgilashida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan raqamli muhit imkoniyatlarini o'quv maqsadlariga muvofiq tashkil etish metodik ahamiyatga ega.

Talaba ehtiyojlarini aniqlash ingliz tilini o'qitish mazmunini belgilashning muhim shartidir. Ushbu ehtiyojlar tilni bilish darajasi, kasbiy yo'nalish, akademik vazifalar, muloqot tajribasi, o'rganish sur'ati va mustaqil ishlash ko'nikmalari bilan bog'liq holda shakllanadi. Jumladan, iqtisodiyot yo'nalishida tahsil olayotgan talaba uchun kasbiy matnni tushunish, ish yozishmalarini olib borish, iqtisodiy ma'lumotlarni sharhlash va taqdimot o'tkazish alohida ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Bunday ehtiyojlarni hisobga olish til ta'limi mazmunini aniq faoliyat turlari bilan bog'lashga xizmat qiladi. Ayni paytda talabaning raqamli qurilmalardan foydalanish tajribasi uning ta'lim resurslarini tanlash, axborotni baholash va mustaqil o'rganishni rejalashtirishga tayyorligini avtomatik ravishda anglatmaydi.

Shu sababli raqamli ta'lim muhitida pedagogik yondashuvlarni tanlashda kommunikativ faoliyat, individual rivojlanish va o'quv mustaqilligi o'rtasidagi bog'liqlikni hisobga olish lozim. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv topshiriqlarning murakkabligi va bajarilish sur'atini talaba imkoniyatlariga moslashtirishni nazarda tutsa, kommunikativ yondashuv til materialini mazmunli muloqot vaziyatlarida qo'llashga yo'naltiradi. Faoliyatga asoslangan yondashuv esa til o'rganishni muayyan amaliy vazifani bajarish bilan bog'laydi. Ushbu yondashuvlarni raqamli muhitda uyg'unlashtirish uchun topshiriq maqsadi, foydalaniladigan resurs, hamkorlik shakli va baholash mezonlari o'zaro muvofiq belgilanishi kerak.

O'qituvchi faoliyatining mazmuni ham mazkur jarayonda qayta ko'rib chiqiladi. Raqamli muhitda o'qituvchi o'quv resurslarini saralash, talaba ehtiyojlarini aniqlash, muloqotni tashkil etish va rivojlanishga yo'naltirilgan qayta aloqa berish vazifalarini bajaradi. Talaba esa o'z maqsadini belgilash, topshiriqni bajarish strategiyasini tanlash va erishilgan natijani baholash jarayonida faol ishtirok etadi. Biroq bunday faoliyatning samaradorligi texnik imkoniyatlar, topshiriqlarning metodik sifati, tushunarli yo'riqnomalar va muntazam pedagogik ko'mak bilan bog'liq. Shuning uchun

raqamli ta’limni tashkil etishda talabaning mustaqilligi bilan o‘qituvchining yo‘naltiruvchi faoliyati o‘rtasidagi mutanosiblikni ta’minlash muhimdir.

Tadqiqot muammosi raqamli muhit imkoniyatlari, talabalarning turlicha ta’lim ehtiyojlari va ingliz tilini o‘qitishda qo‘llaniladigan pedagogik yondashuvlar o‘rtasidagi muvofiqlikni qanday ta’minlash masalasida ifodalanadi. Mazkur maqolaning maqsadi raqamli ta’lim muhitida ingliz tilini o‘qitish paradigmasi transformatsiyasining pedagogik mazmunini talaba ehtiyojlari nuqtayi nazaridan tahlil qilish hamda ushbu ehtiyojlarga mos o‘qitishni tashkil etish tamoyillarini asoslashdan iborat. Shu maqsadda talaba ehtiyojlarining tarkibi, o‘qituvchi va talabaning o‘zgarayotgan vazifalari hamda shaxsga yo‘naltirilgan, kommunikativ va faoliyatga asoslangan yondashuvlarning o‘zaro uyg‘unligi ko‘rib chiqiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Raqamli ta’lim muhitida ingliz tilini o‘qitish paradigmasining transformatsiyasini o‘rganishda texnologiyalarning o‘quv jarayoniga integratsiyasi, talaba ehtiyojlarini aniqlash, mustaqil o‘rganish faoliyati va o‘qituvchining pedagogik tayyorgarligiga oid tadqiqotlar muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Mazkur yo‘nalishdagi adabiyotlarni o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilish raqamlashtirishning metodik mazmunini ochib berish hamda ta’limdagi o‘zgarishlarni talabaning o‘quv faoliyati nuqtayi nazaridan baholash imkonini beradi.

S. Baxning «CALL—past, present and future» nomli maqolasida kompyuter yordamida til o‘qitishning rivojlanishi cheklangan, ochiq va integratsiyalashgan shakllar orqali izohlanadi. Muallif texnologiyaning ta’lim jarayoniga tabiiy singib ketishini anglatuvchi «normalizatsiya» tushunchasini ilgari suradi. Ushbu qarashga ko‘ra, texnologiya kundalik o‘quv faoliyatining uzviy qismiga aylanishi zarur [1]. Bu yondashuv mazkur tadqiqot uchun ingliz tilini o‘qitishdagi transformatsiyani baholash mezonini beradi: asosiy e’tibor qo‘llanayotgan raqamli vositalar soniga emas, balki ularning o‘quv faoliyatidagi vazifasiga qaratiladi. Masalan, yozma topshiriqni elektron platformaga joylashtirishning metodik ahamiyati talabaning matn yaratishi, qayta aloqa olishi va uni tahrirlashi qanday tashkil etilgani orqali ochiladi. Keltirilgan misol Bax konsepsiyasining ushbu maqola doirasidagi pedagogik talqinidir.

Talaba ehtiyojlarini o‘qitish mazmuni bilan bog‘lashda M. H. Long tahriri ostida chop etilgan «Second Language Needs Analysis» asari muhim o‘rin tutadi. Unda ikkinchi va xorijiy til ta’limida ehtiyojlarni tahlil qilishning metodologik masalalari hamda turli ta’lim va kasbiy kontekstlarda qo‘llanilishi yoritilgan [2]. Mazkur yondashuvdan kelib chiqib, raqamli ingliz tili kursini loyihalashda talaba tilni qaysi vazifalarni bajarish uchun o‘rganayotganini aniqlash zarur, deb hisoblaymiz. Jumladan, iqtisodiyot yo‘nalishidagi talabalar uchun ish yozishmalarini olib borish, iqtisodiy matnlarni tushunish va kasbiy taqdimot tayyorlash ehtiyojlari o‘quv topshiriqlarining mazmunini belgilashi mumkin. Bunda raqamli vositani tanlash aniqlangan kommunikativ vazifaga xizmat qilishi lozim.

Talabalarni yagona «raqamli avlod» sifatida tavsiflash masalasiga S. Bennett, K. Maton va L. Kervinning «The ‘digital natives’ debate: A critical review of the evidence» maqolasi tanqidiy yondashadi. Mualliflar yosh avlodning texnologik ko‘nikmalari va o‘rganish xususiyatlariga oid keng umumlashtirishlarning daliliy asoslarini muhokama qilib, ushbu masalani empirik va nazariy jihatdan puxta o‘rganish zarurligini ta’kidlaydilar [3]. Bu qarash raqamli ta’limni tashkil etishda talabalarning yoshi yoki qurilmalardan foydalanish faolligi asosida ularning o‘quv tayyorgarligi haqida xulosa chiqarishni cheklaydi. Mazkur maqola nuqtayi nazaridan talaba ehtiyojlarini aniqlash tilni bilish darajasi bilan birga, raqamli resurslardan maqsadli foydalanish va mustaqil ishlashga tayyorlikni ham qamrab olishi kerak.

Talabaning raqamli muhitdagi mustaqil faoliyati Ch. Lai va M. Guning «Self-regulated out-of-class language learning with technology» tadqiqotida empirik jihatdan o‘rganilgan. Gonkong universiteti talabalari ishtirokidagi ushbu tadqiqot texnologiyalardan auditoriyadan tashqarida foydalanish talabalar va til o‘rganishning qo‘llab-quvvatlanayotgan jihatlariga ko‘ra farqlanishini ko‘rsatgan [4]. Bu natija raqamli resurslardan foydalanishning o‘zi barcha talabalar uchun bir xil o‘quv tajribasini shakllantirmasligini anglatadi. Mazkur tadqiqotdan kelib chiqadigan metodik xulosa shuki, mustaqil topshiriqlarda resursga havola berish bilan birga, o‘quv maqsadi, bajarish tartibi va natijani baholash mezonlarini tushuntirish zarur. Biroq ushbu tadqiqot natijalarini O‘zbekiston oliy ta’limi sharoitiga tatbiq etish mahalliy talabalarning ehtiyojlarini alohida o‘rganishni talab qiladi.

Raqamli muhitda o‘qituvchi faoliyatining o‘zgarishi R. Hampel va U. Sticklerning «New skills for new classrooms: Training tutors to teach languages online» maqolasida yoritilgan. Mualliflar sinxron onlayn til ta’limi va o‘qituvchilarni tayyorlash tajribasiga asoslanib, onlayn o‘qitish uchun zarur ko‘nikmalar piramidasini taklif etadilar [5]. Tadqiqotning mazkur mavzu uchun ahamiyati shundaki, u raqamli ta’limdagi pedagogik tayyorgarlikni alohida muammo sifatida ko‘rsatadi. Ushbu yondashuv asosida ingliz tili o‘qituvchisining vazifalarini raqamli muloqotni tashkil etish, talabalarni hamkorlikka jalb qilish va topshiriqlarni muhit imkoniyatlariga moslashtirish bilan bog‘lash mumkin. Demak, talaba faolligini ta’minlash o‘qituvchining raqamli muhitda o‘quv faoliyatini qanday tashkil etishiga ham bog‘liq.

P. Hubbardning «Five Keys from the Past to the Future of CALL» maqolasi yuqoridagi yo‘nalishlarni umumlashtiruvchi qarashlarni taqdim etadi. Muallif texnologiyalarni joriy etish jarayoni, ularning til o‘rganishdagi vositachilik xususiyati, tadqiqotlarning imkoniyat va cheklovlari, o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishi hamda talabalarni texnologiyadan samarali foydalanishga tayyorlashni asosiy masalalar sifatida ajratadi [6]. Bu yondashuv o‘qituvchi tayyorgarligi bilan talabaning o‘quv tayyorgarligini birgalikda ko‘rib chiqishga asos bo‘ladi. Mazkur maqolada ushbu fikr raqamli ingliz tili ta’limini tashkil etishning muhim sharti sifatida qabul qilinadi: talaba resursni tanlash, undan muayyan

til ko‘nikmasini rivojlantirish uchun foydalanish va o‘z natijasini tahlil qilishni o‘rganishi lozim.

Tahlil qilingan adabiyotlar bir-birini to‘ldiruvchi nazariy yo‘nalishlarni shakllantiradi. Bax texnologiyaning o‘quv jarayoniga integratsiyasini tushuntirsa, Long tahriridagi asar o‘qitish mazmunini ehtiyojlar asosida belgilashga xizmat qiladi. Bennett, Maton va Kervin talabalar haqidagi umumlashtirishlarni tanqidiy baholashga undaydi; Lai va Gu esa mustaqil raqamli faoliyatdagi individual farqlarni ko‘rsatadi. Hampel va Stickler hamda Hubbard tadqiqotlari ushbu jarayonning o‘qituvchi va talaba tayyorgarligi bilan bog‘liqligini ochib beradi. Shu asosda mazkur maqolada ingliz tilini o‘qitish paradigmasining transformatsiyasi talaba ehtiyojlari, kommunikativ topshiriqlar, raqamli vositalar va pedagogik ko‘mak o‘rtasidagi muvofiqlik orqali talqin etiladi. Tadqiqotning yo‘nalishi ushbu tarkibiy qismlarni yagona pedagogik mantiq asosida bog‘lashdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda nazariy-qiyosiy tahlil metodi qo‘llaniladi. Tahlil materiali sifatida adabiyotlar sharhida keltirilgan, raqamli til ta’limi, talaba ehtiyojlari, mustaqil o‘rganish va onlayn o‘qituvchining tayyorgarligiga bag‘ishlangan oltita ilmiy manba tanlandi [1–6]. Manbalarni tanlashda ularning maqola mavzusiga bevosita aloqadorligi, mualliflik yondashuvining aniq ifodalanganligi hamda bibliografik ma’lumotlarining tekshirilishi asosiy mezonlar sifatida belgilandi.

Manbalardagi qarashlar beshta yagona mezon bo‘yicha qiyoslanadi: o‘qitish maqsadi, talaba ehtiyojlarining talqini, o‘qituvchi va talabaning vazifalari, raqamli vositalarning pedagogik funksiyasi hamda o‘quv natijalarini baholashga munosabat. Har bir manbada ushbu mezonlarga tegishli fikrlar ajratilib, ularning o‘xshash va farqli jihatlari aniqlanadi. Muayyan mezon manbada yoritilmagan hollarda bu holat alohida qayd etiladi; muallifga tegishli bo‘lmagan qarashlar unga nisbat berilmaydi.

Qiyoslash natijalari asosida raqamli ta’lim muhitida ingliz tilini o‘qitishni talaba ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etishga doir nazariy xulosalar shakllantiriladi. Tadqiqot empirik ma’lumotlarni yig‘ishni nazarda tutmaydi; shu sababli ishlab chiqiladigan xulosalar pedagogik yondashuvlarning nazariy asoslanganligini ifodalaydi, ularning amaliy samaradorligi esa keyingi tajriba-sinovlarda tekshirilishi lozim.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tanlangan ilmiy manbalarni nazariy-qiyosiy tahlil qilish raqamli ta’lim muhitida ingliz tilini o‘qitish paradigmasidagi o‘zgarishlarni talaba ehtiyojlari, o‘quv faoliyati, o‘qituvchining vazifalari va baholash mezonlari o‘rtasidagi bog‘liqlik orqali izohlash imkonini berdi. Quyidagi misollar ushbu bog‘liqlikni tushuntirish uchun ishlab chiqilgan metodik vaziyatlar bo‘lib, tajriba-sinov natijalarini ifodalamaydi.

Tahlilning birinchi natijasi — raqamli vositaning pedagogik qiymati uning talaba bajaradigan kommunikativ vazifaga muvofiqligi orqali aniqlanishidir. Baxning texnologiyani o‘quv jarayoniga integratsiyalash haqidagi qarashlari [1] hamda Long tahriridagi asarda yoritilgan ehtiyojlar tahlili [2] birgalikda ko‘rib chiqilganda, raqamli topshiriqni loyihalash talabaning tilni qo‘llash maqsadidan boshlanishi zarurligi kelib chiqadi.

Masalan, iqtisodiyot yo‘nalishidagi talaba uchun ingliz tilida hamkor tashkilotdan tijorat taklifini so‘rash kasbiy ehtiyoj sifatida belgilanishi mumkin. Shu ehtiyojga mos topshiriqda talabaga quyidagi vaziyat beriladi: «Siz korxonaning xaridlar bo‘limida ishlaysiz. Yetkazib beruvchidan 20 dona ofis noutbuki uchun narx, yetkazib berish muddati va kafolat shartlarini so‘rab, 100–120 so‘zli elektron xat yozing». Talaba xatida quyidagi ifodalardan foydalanishi mumkin: «We would like to request a quotation for 20 office laptops», «Could you confirm the delivery time?», «Please include information about the warranty». Bunda raqamli muhit xatni yaratish, o‘qituvchi izohlarini olish va yakuniy variantni tayyorlash uchun qo‘llanadi. Topshiriq natijasi zarur ma’lumotlarni so‘rashning to‘liqligi, xatning mantiqiy tuzilishi, uslubiy mosligi va til me’yorlariga rioya etilishi orqali baholanadi.

Ikkinchi natija — talaba ehtiyojlarini aniqlashda til tayyorgarligi bilan raqamli o‘quv ko‘nikmalarini alohida hisobga olish zarurligidir. Bennett, Maton va Kervinning «raqamli avlod» haqidagi umumlashtirishlarga tanqidiy munosabati [3] talabalarning texnologik tajribasini bir xil deb qabul qilishga asos yo‘qligini ko‘rsatadi. Ushbu qarashni til ta’limiga tatbiq etganda, bir xil topshiriqni bajarishda talabalar turli ko‘makka ehtiyoj sezishi mumkinligi nazariy jihatdan asoslanadi.

Masalan, yuqoridagi elektron xat topshirig‘ida bir talaba faylni yaratish va yuborishni yaxshi bilishi, biroq rasmiy so‘rov ifodalarini tanlashda qiynalishi mumkin. Boshqa talaba esa tegishli til birliklarini bilgan holda elektron hujjatdagi izohlarga javob berish yoki tahrirlangan variantni topshirishda qiyinchilikka duch kelishi mumkin. Birinchi holatda namunaviy iboralar va xat tuzilishi bo‘yicha tayanch, ikkinchi holatda esa qisqa texnik yo‘riqnoma kerak bo‘ladi. Demak, topshiriqni individuallashtirishda yordamning mazmuni talabaning aniq qiyinchiligiga mos belgilanadi.

Uchinchi natija — mustaqil raqamli ta’lim maqsad, bajarish tartibi va o‘zini baholash mezonlari bilan ta’minlanishi kerakligidir. Lai va Guning auditoriyadan tashqari til o‘rganishda texnologiyadan foydalanishga oid tadqiqoti [4] hamda Hubbardning talabalarni texnologiyadan samarali foydalanishga tayyorlash haqidagi qarashlari [6] mustaqil faoliyatni pedagogik jihatdan yo‘naltirish zarurligini asoslaydi.

Buni iqtisodiy mavzudagi qisqa videomaterial bilan ishlash misolida ko‘rish mumkin. «Videoni ko‘ring va yangi so‘zlarni yozib oling» shaklidagi ko‘rsatma o‘rniga talabaga aniq vazifa beriladi: «Videoni birinchi marta ko‘rishda asosiy fikrni bir jumlada ifodalang; ikkinchi marta ko‘rishda narx o‘zgarishining ikkita sababini aniqlang; yakunda ushbu sabablarni ingliz tilida 60–80 so‘z bilan tushuntiring». Agar videoda xomashyo va transport xarajatlarining oshishi bayon etilgan bo‘lsa, talaba «Prices increased because raw material and transport costs rose» kabi jumla tuzishi mumkin. So‘ng

u javobini «Asosiy fikrni tushuntirdimmi?», «Ikkala sababni ko‘rsatdimmi?», «Sabab va natijani bog‘lovchi ifodalardan foydalandimmi?» kabi savollar asosida tekshiradi. Ushbu vaziyatda mustaqillik rejalashtirilgan o‘quv harakatlari va o‘z natijasini nazorat qilish orqali ifodalanadi.

To‘rtinchi natija — raqamli muloqot topshirig‘ida ishtirokchilarning o‘zaro axborot almashishiga ehtiyoj yaratilishi lozimligidir. Hampel va Sticklerning onlayn til o‘qitish ko‘nikmalariga oid yondashuvi [5] asosida o‘qituvchining vazifasi muloqot uchun pedagogik sharoit yaratish bilan bog‘lanadi.

Masalan, onlayn juftlik ishida bir talaba xaridor, ikkinchisi esa yetkazib beruvchi vazifasini bajaradi. Xaridorga uning budjeti va kerakli mahsulot miqdori, yetkazib beruvchiga esa mahsulot narxi, mavjud zaxira va yetkazib berish muddati beriladi. Quyidagi raqamlar topshiriq uchun shartli ravishda belgilanadi: xaridorning budjeti 10 000 AQSH dollari, ehtiyoji 20 dona noutbuk; yetkazib beruvchining boshlang‘ich narxi bir dona uchun 520 dollar, minimal kelishuv narxi esa 490 dollar. Talabalar «Is there a discount for an order of 20 units?», «Could you offer a lower price?», «We can offer a unit price of 495 dollars» kabi ifodalar yordamida kelishuvga erishishlari kerak. Har bir ishtirokchida turli ma’lumotlarning mavjudligi savol berish, aniqlashtirish va taklif bildirishni talab qiladi. Natijada til birliklari muayyan kommunikativ maqsadga xizmat qiladigan faoliyat tarkibida qo‘llanadi.

Beshinchi natija — baholashda talabaning kommunikativ vazifani bajarishi va qayta aloqa asosida matnni takomillashtirishi hisobga olinishi kerakligidir. Buni yozma ishning dastlabki va tahrirlangan variantlarini solishtirish orqali ko‘rsatish mumkin. Masalan, talaba dastlab «Send me price. I need 20 laptop» deb yozgan bo‘lsin. O‘qituvchi ko‘plik shakli, so‘rovning xushmuomalalik darajasi va aniqligi yuzasidan izoh beradi. Talaba jumlani «Could you please send us a quotation for 20 laptops?» shaklida qayta tuzadi. Bu misolda grammatik tuzatish bilan birga, kasbiy muloqotga mos ifodani tanlash ham kuzatiladi. Raqamli hujjatda saqlangan ikki variant talabaning aynan qanday o‘zgarish kiritganini ko‘rish imkonini beradi.

1-jadval. Talaba ehtiyojlari va raqamli topshiriqlar o‘rtasidagi metodik muvofiqlik

Talaba ehtiyoji	Aniq topshiriq	Raqamli muhitning vazifasi	Baholanadigan natija
Kasbiy yozishma olib borish	Yetkazib beruvchidan tijorat taklifini so‘rash	Xatni yaratish, izoh olish va tahrirlash	Mazmunning to‘liqligi, rasmiy uslub, til aniqligi
Kasbiy axborotni tushunish	Videodan narx oshishining ikki sababini aniqlash	Materialni qayta ko‘rish va javobni topshirish	Asosiy fikr va sabablarni to‘g‘ri ifodalash
Og‘zaki muzokara olib borish	Budjet doirasida mahsulot narxini kelishish	Juftlikda ovozli yoki videoaloqa qilish	Savol berish, aniqlashtirish va kelishuvni ifodalash
O‘z yozma ishini takomillashtirish	Dastlabki xatni izohlar asosida qayta yozish	Matn variantlari va izohlarni saqlash	Tuzatishlarning asoslanganligi va matn sifatidagi o‘zgarish

Keltirilgan misollar asosida talaba ehtiyojlaridan kelib chiqadigan, kommunikativ vazifalar bilan ifodalanadigan va aniq mezonlar orqali baholanadigan topshiriqlar tizimi taklif etiladi. Ushbu tizimda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv ko‘makni individual qiyinchiliklarga moslashtirishda, kommunikativ yondashuv axborot almashish va kelishuvga erishishda, faoliyatga asoslangan yondashuv esa amaliy mahsulot — elektron xat, og‘zaki kelishuv yoki qisqa tahliliy matn yaratishda namoyon bo‘ladi. Tadqiqotning nazariy natijasi ingliz tilini o‘qitish paradigmasidagi transformatsiyani ushbu tarkibiy qismlarning o‘zaro muvofiqligi orqali tushuntirishdan iborat. Taklif etilgan topshiriqlarning til ko‘nikmalariga ta’siri va amaliy samaradorligi keyingi empirik tadqiqotlarda tekshirilishi lozim.

XULOSA

Raqamli ta’lim muhitida ingliz tilini o‘qitish paradigmasining transformatsiyasiga oid nazariy-qiyosiy tahlil talaba ehtiyojlari, kommunikativ topshiriqlar, raqamli vositalar va baholash mezonlari o‘rtasidagi muvofiqlik ta’limni tashkil etishning asosiy sharti ekanini ko‘rsatdi. Ushbu transformatsiyaning pedagogik mazmuni o‘quv maqsadlarini talabaning akademik va kasbiy faoliyati bilan bog‘lash, uning mustaqil qaror qabul qilishi hamda o‘z natijalarini tahlil etishiga sharoit yaratishda namoyon bo‘ladi.

Talaba ehtiyojlarini aniqlashda ingliz tilini bilish darajasi, kasbiy muloqot vazifalari, raqamli resurslardan foydalanish ko‘nikmalari va mustaqil o‘rganishga tayyorlik birgalikda hisobga olinishi zarur. Shaxsga yo‘naltirilgan, kommunikativ va faoliyatga asoslangan yondashuvlarning uyg‘unligi ushbu ehtiyojlarga mos topshiriqlarni ishlab chiqish uchun metodik asos yaratadi. Elektron xat yozish, kasbiy axborotni sharhlash va onlayn muzokara olib borishga doir misollar til materialini aniq amaliy vazifalar bilan bog‘lash imkoniyatlarini ochib berdi.

Raqamli muhitda o‘qituvchining vazifasi ehtiyojlarni aniqlash, resurslarni saralash, hamkorlikni tashkil etish va rivojlantiruvchi qayta aloqa berishni qamrab oladi. Baholashda esa kommunikativ maqsadga erishish, til vositalaridan vaziyatga mos foydalanish hamda dastlabki ishni izohlar asosida takomillashtirish mezonlariga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq.

Tadqiqot natijasida taklif etilgan metodik yechimlar nazariy tahlilga asoslanadi. Ularning amaliy samaradorligini

aniqlash uchun keyingi tadqiqotlarda talabalarning boshlang‘ich tayyorgarligi, topshiriqlarni bajarish jarayoni va til ko‘nikmalaridagi o‘zgarishlarni empirik baholash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bax S. CALL—Past, Present and Future // System. – 2003. – Vol. 31, № 1. – P. 13–28. – DOI: https://doi.org/10.1016/S0346-251X(02)00071-4.

2. Long M. H. (ed.). Second Language Needs Analysis. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511667299.

3. Bennett S., Maton K., Kervin L. The ‘Digital Natives’ Debate: A Critical Review of the Evidence // British Journal of Educational Technology. – 2008. – Vol. 39, № 5. – P. 775–786. – DOI: https://doi.org/10.1111/j.1467-8535.2007.00793.x.

4. Lai C., Gu M. Self-Regulated Out-of-Class Language Learning with Technology // Computer Assisted Language Learning. – 2011. – Vol. 24, № 4. – P. 317–335. – DOI: https://doi.org/10.1080/09588221.2011.568417.

5. Hampel R., Stickler U. New Skills for New Classrooms: Training Tutors to Teach Languages Online // Computer Assisted Language Learning. – 2005. – Vol. 18, № 4. – P. 311–326. – DOI: https://doi.org/10.1080/09588220500335455.

6. Hubbard P. Five Keys from the Past to the Future of CALL // International Journal of Computer-Assisted Language Learning and Teaching. – 2019. – Vol. 9, № 3. – P. 1–13. – DOI: https://doi.org/10.4018/IJCALLT.2019070101.